

باسمه تعالی

ضمانت و وثایق بانکی^۱

• امام خمینی

۱- در بانک‌ها و مؤسسات نظیر آن، این معنا متعارف است که در رأس مدت سفته، هم به فروشنده آن مراجعه نموده مبلغ را از او می‌گیرند و هم اگر او نداد به امضاء کنندگان سفته، و این معنا برای همه معهود است و قانونی است جاری در بین عرف، و چون همه از آن باخبرند، همین تعارف و آگاهی همه از آن، خود، التزامی است ضمنی از فروشنده سفته و امضاء کنندگان آن، که هر زمان دارنده سفته به هر یک از آنان مراجعه نموده و مبلغ را مطالبه کرد، آن را بپردازد و در عین اینکه التزامی است ضمنی، شرط در ضمن قرار نیز هست و این شرط لازم المراعات است، بلکه اگر کسی به این قانون آگاهی نداشته و برایش معهود نباشد، برای او قرارداد نیست و الزام‌آور نمی‌باشد.^۲

۲- صندوق‌های قرض‌الحسنه قبل از پرداخت وام به وام‌گیرنده، طی ورقه‌ای که مربوط به کارهای وام است از ضامن امضا می‌گیرند؛ آیا پس از آنکه وام پرداخت شد، ضمانت تحقق پیدا می‌کند یا خیر؟

جواب: اگر قرض مبنی بر ضمانت شخص ضامن واقع شود، صحیح و ضمانت نافذ است و لکن مجرد امضا، بدون بنا در حال قرض اثر ندارد و باید معلوم باشد که ضامن شرعی، نقل ذمه است به طور منجز، نه معلق و نه ضم ذمه به ذمه دیگر.^۳

۳- هر شخصی را که من جهت گرفتن وام به صندوق معرفی می‌نمایم- اعم از اینکه ضامن وام را خودم تأیید کنم یا به وسیله صندوق تعیین گردد- خود اینجانب، علاوه بر آن ضامن، ضامن این وام خواهم بود که اگر وام‌گیرنده یا ضامن، اقساط را پرداخت نکردند، به عهده اینجانب است؛ آیا این تعهد از نظر شرعی ضمان‌آور است یا خیر؛ حتی پس از مرگ؟

جواب: مجرد تعهد اثر ندارد؛ لکن چنانچه انشای قرض مبنی بر ضمانت متعهد واقع شود صحیح است و ضامن محقق می‌شود. لکن این معنی که اگر وام‌گیرنده یا ضامن، اقساط را پرداخت نکردند به عهده ضامن است، ضامن شرعی نیست و نفوذ ندارد.^۴

^۱ . کلیه دیدگاه‌های مراجع معظم تقلید که در این نوشتار بیان شده است از کتاب «معاملات بانکی از منظر مراجع تقلید» نوشته حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر سید عباس موسویان نقل گردیده که توسط انتشارات پژوهشکده پولی و بانکی چاپ شده است. لازم به ذکر است در این نوشتار، نظرات مراجع تقلید به صورت مختصر بیان شده است؛ از این رو جهت دریافت اطلاعات تفصیلی به اصل کتاب مراجعه فرمایید.

۲- امام خمینی، ترجمه تحریرالوسیله، جلد ۴، مسائل مستحدثه، سفته، مسئله ۳.

۳- امام خمینی، استفتائات در دست انتشار.

۴- امام خمینی، استفتائات در دست انتشار.

• آیت الله خویی

۱- شخصی مبلغ ۶۰۰ تومان از یک نفر طلبکار بوده و در مقابل، مدیون دو سفته بدون تاریخ به طلبکار داده او هم آن دو سفته را به شخص ثالثی داده که برای او وصول نماید، شخص ثالث، سفته‌ها را به بانک گذارده و مبلغ ۲۵۰ تومان را وصول نموده آیا این شخص ثالث مبلغ ۳۵۰ تومان بقیه را به شخص اولی مدیون است یا مبلغ مذکور باز هم به ذمه مدیون است و برئ‌الذمه نشده؟
جواب: دین مذکور به ذمه مدیون ثابت است و شخص ثالث اگر تقصیر کرده در باطل کردن مدرک معصیت کرده، لکن ضامن نیست.^۱

• آیت الله گلپایگانی

۱- شخصی خانه خود را در برابر گرفتن وام نزد بانک گرو گذاشت، سپس قبل از پرداخت بدهی خود فوت کرد و ورثه صغیر او نتوانستند همه قرض را بپردازند، در نتیجه بانک اقدام به توقیف و مصادره خانه مزبور نمود، با آنکه قیمت آن چندین برابر مبلغ بدهی بود، این مقدار زیادی چه حکمی دارد؟ نسبت به ورثه صغیر و حق آنان حکم چیست؟

جواب: در مواردی که جایز است مرتهن عین مرهونه را برای استیفای دین از آن بفروشد، واجب است آن را به بالاترین قیمت ممکن بفروشد و او در صورتی که آن را به قیمتی بیش از مقدار طلب مرتهن بفروشد، باید بعد از استیفای حق خود، باقیمانده آن را به مالک شرعی آن برگرداند، بنابراین مقدار زیادی در فرض سؤال به ورثه می‌رسد.^۲

۲- کسی که در حساب بانکی خود موجودی ندارد، آیا می‌تواند چکی را به عنوان وثیقه ضمانت از شخص دیگری صادر کند؟

جواب: میزان در این گونه امور، قوانین نظام جمهوری اسلامی می‌باشد.^۳

۳- آیا جایز است هزینه‌ها و مخارج دادگاه را که وام‌دهنده برای اثبات قرض و دریافت آن متحمل می‌شود، از بدهکار مطالبه نمود؟

جواب: بدهکار شرعاً ضامن هزینه‌های دادگاه که توسط طلبکار پرداخت شده است، نمی‌باشد و در هر صورت در

۱- آیت‌الله گلپایگانی، مجمع‌المسائل، جلد ۲، سؤال ۲۴۳.

۲- آیت‌الله خامنه‌ای، اجوبه‌الاستفتائات، سؤال ۱۶۸۴.

۳- آیت‌الله خامنه‌ای، اجوبه‌الاستفتائات، سؤال ۱۶۸۲.

این گونه امور، قوانین نظام جمهوری اسلامی لازم‌الاجرا می‌باشد.^۱

• آیت الله بهجت

۱- در معامله‌ای فروشنده از فرد ثالث چک می‌گیرد تا در موعد مقرر، خریدار پول را بپردازد و در آن موعد، خریدار پول را تحویل نداد و باز شخص ثالث در حضور خریدار و رضایت او با چک ضامن شد که مدت، با زیادی دیرکرد تمدید شود، آیا جایز است؟

جواب: اگر در قبال زیاده، معامله شرعیه انجام داده، می‌تواند اصل پول و زیادی را از خریدار مطالبه کند.^۲
۲- آیا کاهش و افزایش فاحش در دین ضمان آور است؟ و مثلاً برای ادای صد هزار تومان قرض، مهریه، مضاربه، خمس و سایر دیون پس از بیست سال، آیا پرداخت همان مبلغ، ادای دین محسوب می‌شود یا باید به قیمت روز پرداخته شود و نرخ تورم ملاحظه گردد؟ آیا در این مطلب بین تغییر فاحش با غیرفاحش فرقی هست؟
جواب: احتیاطاً باید در قبال افزایش فاحش نرخ تورم با هم مصالحه کنند.

• آیت الله صافی گلپایگانی

۱- آیا ضمانت مرسوم در بانک‌ها و صندوق‌های قرض‌الحسنه که قبل از بدهکار شدن شخص (قبل از گرفتن وام) دیگری ضامن او شود ضمانت شرعی است؟

جواب: ضمانت قبل از بدهکار شدن شخص، ضمانت شرعی نیست بلکه ضمانت مالم یجب است و صحیح نمی‌باشد.^۳

۲- آیا امضای پشت چک به منزله ضمانت است؟

جواب: بلی اگر چک صوری نباشد، و امضاکننده به عنوان ضمانت پشت چک را امضا کرده است، مدیون می‌باشد.^۴

• آیت الله صانعی

۱- آیا بدهکار می‌تواند بابت وثیقه دین خود، چک یا سفته معتبری به دست طلبکار بدهد تا در صورتی که دین خود

۱- آیت‌اله خامنه‌ای، اجوبه‌الاستفتائات، سؤال ۱۷۶۴.

۲- آیت‌اله بهجت، استفتائات، جلد ۳، سؤال ۴۲۹۸.

۳- آیت‌اله صافی گلپایگانی، استفتائات، سایت معظم‌له.

۴- آیت‌اله صافی گلپایگانی، استفتائات، سایت معظم‌له.

را ادا ننمود، طلبکار به راحتی بتواند چک یا سفته را به جریان اندازد و طلب خود را از آن به دست آورد؟
جواب: این گونه رهن‌ها، اگر چه رهن به غیر عین است، لیکن صحتش خالی از قوت نیست؛ و اما در مورد چک‌های تضمینی، اگر فرض رهنش بشود چون در حکم پول و نقد رایج می‌باشد، عین محسوب شده، و رهنش بلااشکال است.^۱

۲- اگر کسی ضامن پرداخت بدهی شخصی شود و مضمون‌له چکی را از بستگان مضمون عنه بابت همان بدهی دریافت کند، آیا ضامن برئ‌الذمه می‌شود؟
جواب: با توجه به عدم ضمان صاحب چک و اینکه چک را به عنوان مدرکی برای ضامن داده، برائت ذمه حاصل نمی‌شود.^۲

• آیت الله فاضل لنکرانی

۱- شخصی چکی را می‌فروشد و پشت آن را امضا می‌کند که در صورتی که چک به پول تبدیل نشود ضامن آن باشد، آیا فروشنده چک ضامن است یا خیر؟
جواب: در صورتی که فروشنده چک، طلب خود را که از صاحب چک داشته فروخته باشد، معامله صحیح است. و چون ضامن پرداخت آن شده، لازم است آن را بپردازد.^۳
۲- سفته‌هایی در بازار و بنگاه‌ها معمول است که از ضامن می‌گیرند و به محض امضا، ضامن محسوب می‌شود، پس از آن، بانک یا صندوق قرض‌الحسنه وامی می‌دهد و در صورت عدم پرداخت، از صاحب سفته می‌گیرند، آیا صورت شرعی دارد؟
جواب: در صورت متعارف معهودیت در بازار، صورت شرعی دارد. ولی از باب ضمان خارج است و تعهد مستقلی محسوب می‌شود.^۴

• آیت الله مکارم شیرازی

۱- هر کسی امضای او در سفته باشد، حق رجوع به او هست، یعنی اگر سفته‌دهنده، بدهکاری خود را به موقع ندهد، طلبکار حق دارد طلب خود را از کسانی که امضای آنها در سفته است بگیرد و در واقع کسانی که سفته را امضا می‌کنند ضامن بدهکار می‌شوند که اگر او نپرداخت آنها بپردازند (این نوع ضمان را ضمّ ذمه به ذمه می‌گویند و چنانکه در احکام ضمان گفتیم صحیح است).^۵

۱- آیت‌اله صانعی، مجمع‌المسائل، جلد ۱، سؤال ۱۱۷۹.

۲- آیت‌اله صانعی، مجمع‌المسائل، جلد ۱، سؤال ۱۱۸۰.

۳- آیت‌اله فاضل لنکرانی، جامع‌المسائل، جلد ۱، سؤال ۱۰۳۴.

۴- آیت‌اله فاضل لنکرانی، جامع‌المسائل، جلد ۱، سؤال ۱۰۸۶.

۵- آیت‌اله مکارم شیرازی، توضیح‌المسائل، مسئله ۲۴۳۱.

• آیت الله نوری همدانی

۱- اگر صاحب سرمایه در همان ابتدای پرداخت پول به عامل بخواهد اصل سرمایه خود را به طریقی از طرف عامل تضمین کند آیا می‌تواند با پرداخت مبلغی به عنوان حق بیمه به عامل، سرمایه خود را بیمه کند که در صورت ضرر و زیان بتواند اصل سرمایه خود را تحت عنوان بیمه پس بگیرد؟

جواب: می‌تواند در ضمن عقد مضاربه شرط کند که اگر خسارتی به اصل سرمایه وارد شد، عامل آن را از مال خود بدهد.^۱

• آیت الله رضوانی

۱- آیا عمل دریافت سفته‌های تضمینی که بانک‌ها به منظور تأمین (وثیقه) در قبال صدور ضمانت‌نامه از مشتری دریافت می‌نمایند از نظر شرعی صوری تلقی می‌شود یا خیر؟

جواب: چون در ضمانت‌نامه‌های متداول، شخص ضامن دین طرف را ضمانت نمی‌کند، بلکه ضمانت‌نامه متضمن این معناست که اگر طرف پرداخت من می‌پردازم و این تعهد الزام‌آور نیست، بنابراین سفته‌ای که به عنوان وثیقه می‌دهد صوری است.^۲

۲- مطابق شرع مقدس، دارنده اوراق و اسناد تجاری (سفته و برات) حق رجوع و مطالبه دین را از واگذارنده ندارد، و فقط حق رجوع به مدیون اصلی (متعهد سفته یا برات) برای بانک محفوظ است. چنانچه در این قبیل موارد (هنگام تنزیل اوراق تجاری) واگذارنده سفته در ظهر سفته، ضمن شرحی ضمانت پرداخت دین متعهد را به عهده بگیرد؛ آیا بانک بر اساس این ضمانت حق رجوع و مطالبه دین از واگذارنده را دارد یا خیر؟

جواب: اگر در ضمن واگذاری سفته، دارنده آن تعهد کند که اگر مدیون اصلی پرداخت من می‌پردازم این تعهد ضمن عقد لازم است و بر اساس آن، اگر مدیون اصلی پرداخت بانک می‌تواند به واگذارکننده رجوع و از او مطالبه نماید.^۳

۳- آیا اکنون نیز می‌توان به این قبیل پیمانکاران- خارجی و غیرمسلمان- تسهیلات اعتباری در مقابل تأمین کافی- از جمله: ضمانت‌نامه‌های بانک‌های معتبر خارجی- اعطا نمود، و بهره دریافت کرد؟ در صورتی که بتوان بهره دریافت نمود، آیا این بهره در داخل کشور و به ریال قابل وصول است و یا اینکه باید به ارز و در خارج از کشور وصول شود؟ جواب: ربا گرفتن از کفار حربی اشکال ندارد، لکن بایست با رعایت جمیع جوانب از احکام اولیه و ثانویه صورت گیرد.^۴

۱- آیت‌الله نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، جلد ۲، سؤال ۴۹۲ و ۴۸۶.

۲- آیت‌الله رضوانی، ضمیمه شماره ۱ و ۲.

۳- آیت‌الله رضوانی، ضمیمه شماره ۱ و ۲.

۴- آیت‌الله رضوانی، ضمیمه شماره ۳ و ۴.

۴- آیا در خرید دین (تنزیل اوراق بهادار) می‌توان به نحوی عمل نمود که واگذارنده نیز مسئولیت (ضمانت) پرداخت مبلغ اوراق بهاداری را که به بانک فروخته است، داشته باشد؟ چنانچه جواب مثبت باشد، به چه نحو؟
جواب: در صورتی که در ضمن معامله خرید دین از طلبکار، با او شرط شود هرگاه مدیون در سررسید نپردازد شما متعهد باشید دین او را بپردازید بی‌اشکال است.^۱

• آیت الله سبحانی

۱- اگر بانک دولتی یا خصوصی ورشکسته شود، آیا ضامن سپرده‌گذار می‌باشد؟
جواب: ضمانت بانک خصوصی و دولتی وابسته به قرارداد با مشتری است. هرگاه به هنگام معامله با مشتری، ضمانت بانک محدود به سرمایه‌ی بانک باشد، در این صورت ضمانت در حد آن سرمایه است و اگر چنین قیدی در قرارداد نباشد و صاحبان بانک، اموال جداگانه‌ای داشته باشند باید ضرر طرف را از اموال دیگر جبران کنند. این در صورتی است که شخص پول خود را برای «تجارت» به بانک بپردازد، ولی اگر به عنوان «قرض» داده باشد، مطلقاً ضامن است.^۲

۱- آیت‌الله رضوانی، ضمیمه شماره ۳ و ۴.

۲- آیت‌الله سبحانی، استفتائات، جلد ۱، سؤال ۸۳۹.